

MILJENKO JERGOVIĆ

Sarajevo Marlboro

Horvaadi keelest tõlkinud Madis Vainomaa

SA Kultuurileht

Tõlgitud väljaandest:

Miljenko Jergović
Sarajevski Marlboro
Zaprešić, Fraktura, 2018

Toimetanud Lauri Eesmaa
Korrektuuri lugenud Katrin Kern
Kujundanud Maris Kaskmann

© Miljenko Jergović, 1994

© Tõlge eesti keelde ja saatesõna. Madis Vainomaa ja Loomingu Raamatukogu, 2023

© Foto. Ivan Posavec

Kolleegium

Toomas Haug, Tiit Hennoste, Maarja Kangro, Lauri Kitsnik, Hasso Krull,
Maria-Kristiina Lotman, Ilona Martson, Mati Sirkel, Elle-Mari Talivee,
Marek Tamm, Jaak Tomberg, Udo Uibo

Toimetus

Harju 1, 10146 Tallinn
Tel: 627 6425
E-post: LR@loominguraamatukogu.ee

Trükkinud Tallinna Raamatutrükikoda

ISSN 1406-0515

ISBN 978-9916-713-22-8 (trükis)

ISBN 978-9916-713-23-5 (epub)

OLULINE DETAIL ELULOOS

EKSKURSION

Pea koht on padjal, kõik muu on puhas õudus. Tunned, kuidas su jalgealune muutub üha pehmemaks ja kaob siis sootuks. Unne suikunud maailm kiigub, su oimukoht tonksab vastu ema kondist õlga. Piilud vargsi ühe silmaga ja näed, kuidas jalge ees tantsivad bussiaastmete varjud. See geomeetriliste kujundite optiline illusioon saadab sind tagasi unemaale. Ärkad äkitselt, sest sul on süda paha. Avastad end bussist koos riikliku raamatupidamisameti ametnikega, ekskursioonil Jajcesse.¹ Sinu ema on ainus, kes on lapse kaasa võtnud – sa ju *pead* koske nägema, oli ta otsustavalt kuulutanud, ja vahet pole, et su siskond tahab nüüd välja ronida ja et peas on sillerdava kosevee asemel hoopis solgikaev. Bussiakna paksu klaasi kolksumine tungib korrapäraselt teadvusse, mööda lendavad pildid, mis alles hiljem, võib-olla alles kümne aasta pärast sulanduvad ühtselt äratuntavaks kodukandiks, millest sa siis õhinal ja liialdades räägid teistest maadest ja teistest kodukantidest pärit tuttavatele.

Ilm on vihmane, sildade all mässab Bosna jõgi ning sul pole just erilist soovi kuhugi ekskursioonile minna. Keskealised ametnikud lobisevad lõbusalt, piieldes samal ajal blonde sekretäre, kes on oma suurtesse rannakottidesse kaasa pakkinud praekanad, meigi ja juukseharjad, mitu lehte paratsetamooli, päevituskreemi ja siis veel need pisikesed asjakesed, mille kohta saad alles kõvasti hiljem teada, et neid kasutatakse vaid kord kuus ning nagu kiuste alati just siis, kui vaja kas ekskursioonile minna või midagi tähistada.

Vaatad, kuidas üks *fića*² bussist mööda tuhiseb, neli kutti sees. Ülevalt sinu vaatevinklist paistavad nad nagu lõbusad päkapikud, kes naudivad vihma. Rallivad võidu igaühega, kellega nad selles läikivas ja märjas maailmas kohtuvad. Sulle tundub, et keegi teine peale sinu selles bussis neid ei vaata. Inimestel on tähtsamatki teha, sest nad on keset nädalat saanud endale vaba päeva ja seda tuleb ometi targalt ära kasutada. Puseriti hammastega Džemo on kodunt kaasa võtnud

---

1 Jajce on Kesk-Bosnia väikelinn, endises Jugoslaavias kuulus koht, sest 1943. aasta novembris toimus seal Jugoslaavia Rahvusliku Vabastamise Antifašistiliku Suurkogu teine koosolek, kus otsustati asutada Jugoslaavia Liitvabariik ning täidesaatva organi peaministriks määrati partisanide juht Josip Broz Tito, kes oli kuni surmani 1980. aastal Jugoslaavia riigijuht. – *Siin ja edaspidi tõlkija märkused, kui ei ole märgitud teisiti.*

2 Jugoslaavia maanteemuhk Zastava 750.

sõduriplasku, mida ta nüüd ringi laseb käia ning nii nalja pärast ka sulle pakub. Arvad, et selles on vesi, kuid selle asemel kargab sulle ninna selle vedeliku terav lõhn, millega medõde su õlga enne vaktsineerimist desinfitseerib. Sel hetkel pääseb su sisikond lõpuks vabadusse ja sa katad kogu eesistuja seljatoe mingi kibeda kollaka seguga, mille lõhn sul veel pikka aega sõõrmetesse kleepub.

Buss võtab hoogu maha ja peatub keset teed. Juht läheb välja ning tema järel ka reisijad. Ema käsib sul paigal püsida, kuid sa ei taha üksi bussi jääda. Lähened rahvahulgale, poed nende jalge vahelt läbi ja näed täiesti lõmmis *fića*'t, kust tolkneb välja kellegi käsi. Ema katab su silmad ja sa ei näe midagi enne, kui ta on sind bussi tagasi oma kohale viinud. Kahvatanud nägudega reisijad naasevad sinu järel bussi ja vaikivad, vaid üks neist kolmest blondiinist poetab, et *see* rikkus nüüd küll kogu päeva ära. Mis *see*? Aga sa ei küsi seda kõva häälega, sest tead, et näeksid siis rumal välja. Need kutid *fića*'s on surnud, kuid sind ei loksuta see kohe üldse. Keegi ju ei tundnud neid, milleks siis kurvas-tada? Džemo hakkab rääkima lugematutest liiklusõnnetustest, millest ta on eluga pääsenud, ja neist, millest ta on kuulnud. Tabad end mõttelt, et Džemo jutu järgi lõpeb küll iga reis lõmmis *fića*'ga. Sulle ei tundu aga sugugi hirmus, kui ka sinu bussi vaadataks kahvatute pilkudega ja kellegi ema kaitseks kellegi silmi sinu väljatolkneva käe nägemise eest. Enamgi veel – kogu olukorras on teatud veetlust. Sa ei tea, miks, kuid sulle tundub, et jube hea on olla sellise tähelepanu keskmes. Süda pole enam paha, su till ringutab end aluspükstes, soontes aga voolab puhas õndsustunne. Lõpuks ometi oled üles ärganud ja pea on selge. Pinnid oma ema, vehid jalgadega, nõuad Džemolt plaskut, teed lähedal istujatele nalja ja tunned end nii hästi, justkui oleksid ise surma saanud.

Jajce on tehtud tohututest legoklotsidest. Otsekui oleksid kellegi hiiglaslikud käed need õpetuse järgi kokku pannud. Kõik tundub ebareaalne, välja arvatud kosk. See on suur ja kohutav. Ekskursiooni aja saadad sa mööda restorani varjualuses hoovis. Džemo räägib tüdrukust, kes oli poisi pärast koskest alla hüpanud. Kui poiss seda kuulis, hüppas ka tema. Ainult et tüdruk ei saanud surma, vaid ilmus paari päeva pärast linnas välja. Küsis siis inimeste käest, et kus ta poiss on, need vastanud, et oli talle koskest järele hüpanud. See tegi tüdruku nii kurvaks, et ta hüppas uuesti. Mitte keegi peale sinu ei usu Džemo juttu. Küsid ta käest, et kas poiss ilmus ka pärast elusalt välja. Ei ilmunud.

Nüüd ei saa sa aga aru, kuidas tüdruk sai ellu jääda, aga poiss mitte, kui naised on meestest nõrgemad. Paned Džemole ette koos hüpata, et näha, kes teist ellu jääb. Ta ei taha.

Räägitakse, et Jajce all on mingi selline labürint, et kui sisse minna, siis väljapääsu enam ei leia. Sinna saadetakse poisid, kes jäävad kooli vetsus suitsetamisega vahele. See ajab sulle hirmu peale! Sa pole küll kunagi suitsetanud, aga keegi võib ju mõelda, et oled, ja siis saadetakse sind neisse käikudesse. Hirmus oleks terve elu pimedas ekseldes mööda saata.

Lähetate uhkesse muuseumisaali, kus on palju kangelaste pilte. Siin lõi seltsimees Tito Jugoslaavia. Küsid, kas seltsimees Tito lõi ka Jajce. Džemo vastab, et ei, aga samas teatud mõttes ka jah. Sa ei saa sellest aru. Sinu silmis on seltsimees Tito ainus, kes oleks võinud need suured legoklotsid kose kohale sättida. See Džemo vastus „ei, aga samas teatud mõttes ka jah“ lõhnab kahtlaselt just nagu tema plaskugi.

Einestate kõik koos ühes restoranis. Sina sööd šašlõkki, aga tagasiteel oksendad sellessamas bussis kõik välja. Pole hullu, sest süüa oli hea.

Väljas on juba öö ja ühtegi *fića*'t enam mööda ei sõida, te ei tee ühtegi peatust ja keegi ei saa surma. Džemo ei räägi enam õnnetustest. Ta räägib nüüd millestki muust, aga sellelgi pole tõega ilmselt palju pistmist. Või siis on see tõsi ainult hetkel, mil te kõik koos silmad sulete ja ärkate alles siis, kui taevas on punane nagu leekides katus Sarajevo linnatulede kohal.